

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**D. D. Emanuelis Gonzalez Tellez, In Inclyta Salmanticensi
Academia Collegii Majoris Conchensis Alumni, &
antiquioris vespertinæ Sacrorum Canonum Cathedræ
propriarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ ...**

Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia

Complectens Librum Qvintum

González Téllez, Emanuel

Francofurti Ad Moenum, 1690

Capvt XLVIII. Idem in Concilio a Generali.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74544](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74544)

emblem. ad praxim.; notarunt Flores de Mena *lib. 1. quæst. 18. P. Mendo lib. 3. de jure Academ. quæst. 37. & nos in cap. 3. de hæreticis.*

d *Salernitani.*] Nicolai videlicet; nam anno 1194. defuncto Tancredo Rege Sicilia Henricus Imperator injurias ulturus, & ut Regnum illud occuparet, copias paravit. Willelmum autem Tancredi filium unâ cum matre, & sororibus, viribus suis non fidens in prærupti montis Caltabilloctæ castrum confugit. Imperator Messanâ, aliisque urbibus Sicilia blandè allectis, sub pollicitationum simulatione, idest, ut si Willelmus regno se abdicaret, ei Taranti Principatum, ejusque matri Comitatum Lecii ipse elargiretur, Willelmum Regem, Siviliam matrem filiasque in potestatem suam redegit 3. Kal. Januarii, anno 1195. ut refertur Baronius *anno 1194. Facel. in decad. fol. 472.* Sed perfidus Imperator eos omnes cum Nicolao Archiepiscopo Salernitano, Richardo Comite Ayelli, Rogelio fratre Matthæi Cancellarii, Episcopo Ostrunensi, & Tranensi, aliisque Regni Proceribus in Germaniam veterem coëgit, ibique supplicii af-

fectos carceri mancipavit. Sed Innocentius III. præfenti epistolâ, & aliâ missâ Episcopo Sutriensi, & Abbati S. Anastasiæ, ut inde educerentur, curavit. Ergo excommunicationis minis per Episcopos intentatis, adnitente etiam Philippo Sueviæ Duce, ipsius Imperatoris fratre, omnes pristinæ libertati sunt restituti, excepto Rege, qui Regno exauthoratus, oculis erutis, atque genitalibus recisis, carceri ad mortem usque mancipatus fuit, ut refert D. Rochus Pirro *in chron. Reg. Sicilia, anno 1194.*

e *Sutriini.*] De Ecclesia Sutriensi, seu Sutrina, egi *in cap. cum Ecclesia, de causa possess. & propr.*

f *Sancti Anastasi.*] Legendum est sanctæ Anastasiæ, quod monasterium Ordinis est D. Benedicti in Sicilia, & ipsius Abbatie præsentatio spectat ad nostrum Monarcham, ut refert, & probat Barboza *lib. 3. voto 89. in princip.*

g *Nunciatus.*] Quia manus violentas injecisse creditur, qui clericum in carcere, aut simili loco detinet, *cap. 2. hoc tit. in 2. collect. ubi probavi in cap. cum desideres, hoc tit.*

CAPVT XLVIII.

Idem in Concilio^a Generali.

Sacro approbante Concilio prohibemus, ne quis in aliquem excommunicationis sententiam, nisi competentem commonitionem præmissâ, & præsentibus personis idoneis, per quas, si necesse fuerit, possit probari monitio, promulgare præsumat: quia si contra præsumpserit, etsi b*ijusta* fuerit excommunicationis sententia, c*ingressum* Ecclesiæ per menssem unum sibi noverit interdictum, aliâ nihilominus pœnâ multandus, si visum fuerit expedire. Caveat etiam diligenter, ne ad excommunicationem cujusquam absque manifesta, & d*rationabili* causa procedat: ad quam si fortè taliter processerit, & requisitus humiliter processum hujusmodi non curaverit absque gravamine revocare, gravatus apud e*superiorem* judicem deponat de injusta excommunicatione querelam: quod si absque periculo moræ potest, ad excommunicatorem illum cum suo mandato remittat, intra competentem terminum absolvendum, alioquin ipse vel per se, vel per alium, prout viderit expedire, sufficienti cautione receptâ, munus eis absolutionis impendat. Cumque ad versus excommunicatorem de injusta excommunicatione constiterit, excommunicator condemnatur excommunicato ad interesse, aliâs nihilominus, si culpæ qualitas postulaverit, superioris arbitrio puniendus, cum non levis sit culpa tantam infligere pœnam infanti, nisi fortan erraverit ex causa probabili, maximè si laudabilis opinionis existat. Verùm si contra excommunicationis sententiam nihil rationabile fuerit à conquirente probatum, idem & super injusta excommunicationis molestia per pœnam ad interesse, vel aliam secundum superioris arbitrium, nisi fortan & ipsum probabilis error excuset, & super eo, pro quo iusta fuerit excommunicatione ligatus, per cautionem receptam satisfacere compellatur, vel in pristinam reducatur sententiam usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observandam. Si verò judex suum recognoscens errorem, paratus sit talem revocare sententiam; & is, pro quo lata fuerat, ne absque satisfactione revocet illam, appellet, appellationi non deferat in hac parte, nisi talis error sit, de quo meritò debeat, vel valeat dubitari: & tunc sufficienti cautione receptâ, quod coram eo, ad quem extitit appellatum, vel delegato ab ipso juri parebit, excommunicatum absolvat, sicque pœnæ subscriptæ minimè subiacebit: Cavens tamen omninò, ne voluntate perversa in alterius præjudicium mentiat errorum, si distinctionis canonicæ vult effugere ultionem.

NOTÆ.

^a *Generali.*] Lateranensi videlicet, ut legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & reperitur textus hic in ipso Concilio, *can. 47.*

b *Iusta.*] Ex causa videlicet, nam quoad ordinem judicialem injusta est, ut statim dicemus.

c *Ingressum Ecclesiæ.*] Quæ pœna etiam statuta reperitur ex aliis causis *in cap. is qui, hoc tit. in 6. cap. Episcoporum 3. de privi. eodem lib. cap. præsentis.*

I.

senti, de offic. ord. in eod. lib. cap. exigit, de censibus, eod. lib. & hac pœna usus fuit D. Ambrosius cum Imperatore Theodosio in cap. cum apud 69. 11. quæst. 3. Et cum hæc pœna ad tempus imponitur, ut in præsentibus, & in cap. 1. §. si quis, hoc tit. in 6. elapso tempore ab Ecclesiæ ingressu interdictus ipso jure restitutus censetur, cap. si quis amodo 81. dist. cap. non est vobis, de spons. docent P. Gregorius lib. 4. partit. tit. 15. cap. 4.

2. d. *Rationabili.*] Et gravi videlicet, nam nisi pro peccato mortali excommunicatio imponi non potest, cap. nemo, cap. Episcopi, cap. nullus, 11. quæst. 3. aut propter notoriam contumaciam in obediendo Ecclesiæ, ut in cap. 2. de majorit. & obed. cap. sacerdote, de consecr. dist. 2. cap. si quis ex clericis de vita & honest. cler. Theophil. de liter. mon. lib. 2. cap. 9. Nec contrarium probatur in cap. duo, 96. dist. in illis verbis: Pro culpa, qua aliis sacerdotibus non adeo gravis videbatur. Ex quibus videbatur, excommunicationem prolatam fuisse. Nam respondetur, illa verba non esse intelligenda, ut verè causa levis fuisset, sed quod falsò sacerdotibus talis videbatur. Nec etiam contrarium probat D. Augustinus in cap. si habent 24. quæst. 3. ubi cum ageret de quodam presbytero, qui ex levi causa fideles anathematizabat, ait se illud non facturum, nisi gravissimè commoveret, nam ea verba, nisi gravissimè commoveret; ita accipienda sunt, id est, si ita commoveretur, ut extra se esset. Nec etiam contrarium probat textus in cap. qua fronte 26. de appel. ubi dicitur, posse proferri excommunicationem ob contumaciam, vel aliam causam. Igitur absque contumacia dari potest causa, ob quam excommunicatio proferatur. Nam in eo textu non docetur, aliam causam præter contumaciam sufficere ad proferendam excommunicationem, sed tantum asseritur, ad proferendam excommunicationem immediatè necessariam esse contumaciam, & mediatè aliam causam absque contumacia sufficere ad excommunicationem infligendam.

c. *Superiorem.*] Qui absolvere debet, aut excommunicatum remittere absolvendum ipsi Episcopo, qui excommunicavit, juxta tradita supra in cap. per tuas.

COMMENTARIUM.

3. **E**X hoc canone talis communiter deducitur assertio: Prælati non debent excommunicare subdito, nisi competenti monitione præmissa. Probat eam textus in cap. Deus, §. omnipotens 2. quæst. 1. cap. canonica 107. 11. quæst. 3. cap. indignum 21. §. debet 12. quæst. 2. cap. de illicita 24. quæst. 3. cap. consului, de offic. deleg. cap. cum speciali, de appellat. c. contingit, et 2. hoc tit. cap. Romana, cap. statutum, cap. constitutionem, hoc tit. in 6. Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsentibus, & de potest. Episc. alleg. 126. Petrus Gregorius lib. 4. partit. tit. 16. cap. 6. & libr. 31. syntag. cap. 9. num. 9. Gutierrez lib. 2. canonic. cap. 16. Feum. linus in cap. 1. de judic. quæst. 23. Hurtado de excommunic. disput. 9. difficul. 2. Suarez, Sayrus, Alterius, & alii de censuris scribentes relati à Gibalino de censur. disp. 6. per totum, Altesferra in præsentibus.

4. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Si monitio desideraretur ad excommunicationem, non posset ignorans, aut absens excommunicari: sed tam absens, quam ignorans potest excommunicari: igitur quia trina

monitio ad excommunicationem non desideratur. Major patet, minor autem probatur ex c. de manifesta 17. 2. q. 1. c. cum sit Romana §. ult. de appellat. in quibus factum D. Pauli 1. ad Corinth. §. ceterum, qui Corinthium quendam absentem, & irrequisitum excommunicavit, ibi: Ego præsentis spiritum, absens autem corpore jam judicavi. Ergo excommunicatio nullâ præmissâ monitione in absentem, & ignorantem proferri potest. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam excommunicatio, seu quælibet alia censura statim atque proferatur, ligat, quia secum trahit executionem, cap. pastoralis 53. §. verum, de appell. & ideo in absentem pro lata eo animo ut statim liget, habet effectum, quia excommunicatio non pendet ab animo, & intentione proferentis, qui potest velle, ut statim effectum habeat, vel cum ad ejus notitiam pervenerit, ut plerumque fit, cap. viduam 29. §. adversus 2. quæst. 6. & ignarum excommunicatione affectum fuisse, supponitur in cap. Apostolica 9. de cleric. excomm. Ergo quia absque ulla monitione excommunicatio proferri potest.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsentis assertio, pro cuius expositione scire oportet, esse in Ecclesiâ potestatem ordinatam ad ipsius regimen in foro exteriori pro censuras, & pœnas, quæ ad bene regendam fidelium Rempublicam necessariæ sunt: quæ potestas jurisdictionis appellatur, ad quam pertinet non tantum vis directiva ad ferendam legis obligationem, verum etiam vis coercitiva, quæ propterea vocatur potestas fori contentiosi: quam quidem potestatem à Christo Domino Ecclesiæ accepit, Matthæi cap. 16. & 18. ibi: Quodcumque ligaveris super terram, &c. Et cap. sollicitè de majorit. & obed. Ex quibus & aliis auctoritatibus congestis ab Hallerio lib. 4. de jurisd. hierarch. art. 7. §. 5. cognoscitur Ecclesiâ habere potestatem ferendi censuras; nam verbum ligaveris, ecclesiasticam censuram magnopere importat, quæ est vinculum quoddam, seu ligamen, ut probant Suarez de censur. disput. 1. sect. 2. num. 3. Gibalinus eod. tract. disput. 3. quæst. 1. & sæpè usus fuisse D. Petrum & Paulum hac potestate censurarum, constat ex canone 28. aliis 30. Apollolorum. ex epistola 1. ad Corinth. cap. 5. ibi: Tradisathana. Et epist. 16. Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema. Erit hæc potestatem ex Ecclesiæ institutione agnoverunt Cælestinus Papa epist. 2. Urbanus epist. 1. Fabianus epist. 1. & 2. congesti à Suario, & aliis de censuris agentibus.

Ut autem excommunicatio non solum validè, verum & justè proferatur, non solum causa gravis præcedere debet, verum & monitio in omnibus sententiis ab homine proferendis: quod non procedit in excommunicationibus à jure impostis, quia lex ipsa quotidie monet, ut in cap. Apostolica §. si nat. de re judic. lib. 6. c. penult. de immunit. Eccles. eod. lib. cap. 2. §. si quis autem, ne clerici, vel mon. eod. lib. Clement. 1. in princip. de sequestr. possess. Clement. 1. in fine, de pœn. Circa hæc autem monitionem nonnulla observanda sunt. Primum, ut trina sit, id est ut reus ter moneatur, cap. contingit 2. hoc tit. idque appellant Domini præceptum Patres Concilii Rhotomag. in cap. omnes 16. quæst. 7. & Nicolaus in cap. presbyterum 16. quæst. 4. & PP. Concilii Parisiensis in cap. de illicita, 24. quæst. 3. eandem trinam monitionem reperiunt ex evangelica auctoritate, quia nempe Christus Dominus docuit apud Matthæum cap. 18. ut peccantem

5. De potestate excommunicandi.

8. Traditio decem.

6. De trina monitione.

tem fratrem primò moneamus secretò, deinde duos testes adhibeamus, demùm deferamus ad Ecclesiam, quam si non audierit, habeamus illum pro Ethnico, & Publicano. Ad exemplar igitur illius ordinis, quem servandum Christus Dominus præcepit in correctione fraterna, voluit Ecclesia trinam monitionem præmitti ante censuram, quæ ad emendationem quoque rei dirigitur. Accedit exemplum juris civilis, juxta quod in casibus, in quibus monitio necessaria est, trina præscribitur, l. 4. ff. de pignor. act. l. contumacia. ff. de re judic. l. 8. §. 9. Cod. quomodo. & quando. l. ult. Cod. Theodos. de SC. Claudiano. novel. 117. §. penult. Cujacius lib. 20. obser. c. 11. Quare monitio, quæ trinà vice fit, canonica, & legitima dicitur in cap. fin. de vita & honest. cleric. cap. contingit, el. 2. hoc tit. quali in utroque jure probata. Hæc autem trina monitio fieri debet per distincta intervalla aliquot dierum, ut ita reus tempus habeat sese emendandi; non est tamen necessariò realiter trina, immò satis est, si formaliter multiplex fit, & realiter una, quæ simul plura intervalla assignet, veluti si quindecim dies præscribantur, quinque pro prima monitione, totidem pro secunda, & residui pro tertia, & peremptoria, ut docetur in cap. constitutionis, hoc tit. in 6. quod & jure civili observatur in tribus edictis à Prætoribus proponendis; nam potest eam conjunctim, vel disjunctim proponere, l. ad peremptoriam 68. l. §. tertium 70. ff. de judic. probant Vultei discip. jur. cap. 2. Pichardus in tract. de primo & secundo decreto. Deinde canonica hæc monitio debet continere nominatim eos, qui monentur, vel nomine proprio, vel indubitabili signo, cap. licet, de testibus, cap. 2. hoc tit. in 6. argumento legis certum. ff. de rebus credit. l. ff. de liber. & posth. Debet etiam fieri personaliter ei, qui monetur, nisi fraudulenter latitet, ita ut personaliter moneri nequeat, ut latius profertur Covar in cap. alma. 1. part. §. 9. num. 4. Gibalin. de censur. disquisit. 6. quest. 1. Item debet fieri præsentibus idoneis personis, ut probari possit juxta præsentem textum. Tandemque fieri debet auctoritate, & jussu ipsius judicis, qui sententiam profert, ut docet alia de hac monitione adducens Gibalin. d. disquisit. 6. per totam.

8. Traditio
raratio
decidendi.

His suppositis apparet ratio præsentis constitutionis, quæ ex eo provenit, nam cum finis principalis excommunicationis, sit emendatio peccati commissi, & evitatio futuri, nec eo duplici fine sublato maneat amplius censura; atque ex eo sine intrinseco proficiscatur necessitas alicujus monitionis præviæ, ideo PP. Concilii Lateran. statuerunt, ut semper competens monitio præcederet ipsam excommunicationem. Facit quod Servius ad Virgil. 8. Aeneid. ait, fulmen aliud esse ostentatorium, quo metus incutitur; aliud peremptorium, quo puniuntur nocentes. Et Seneca lib. 2. natur. 99. fulgurationem à fulmine distinguit, quod fulguratio ostendat ignem, fulminatio emittat: illa ut comminatio est, & tonatio sine ictu; ista jaculatio cum ictu. Sic etiam in excommunicatione eam debet præcedere aliqua comminatio; sed si excommunicatio proferatur nullâ præmissâ monitione, erit quidem injusta, utpote prolata contra juris ordinem, sed valida. Covar. dict. §. 9. num. 7. si aliquos casus excipias. Primus est si iudex delegatus jussus sit excommunicationem proferre monitione præmissâ, quia cum forma literarum servanda sit, cap. cum dilecta, de rescript. cap. Pisanis, de rescript. spol. ideo excom-

municatio prolata contra formam ipsius delegationis nulla est, Covar. dict. §. 9. num. 8. Gibalinus dict. disquisit. 6. quest. 4. Alius casus est, cum excommunicatio proferatur in participantes, sive communicantes cum excommunicato, quia debent prius moneri, ut tali participatione se abstineant, alioquin ejusmodi excommunicatio defectu præviæ monitionis non solum injusta, verum & nulla est, quia ita specialiter cautum est in cap. statuimus, hoc tit. in 6. Docuerunt Navarr. in manual. cap. 27. num. 4. Hurtado de excommunic. disput. 9. difficult. 3.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam licet Suarez de censur. disp. 4. sect. 11. num. 2. docuerit, quod Apostolus potuit Corinthum excommunicare absentem, ita ut censurâ non ligaretur, quousque ei nota fuisset, & intimata; & ita factum fuisse sibi persuadeat ex eo, quod antequam excommunicatio ad ejus notitiam perveniret, non poterat illum effectum operari, quem Apostolus intendebat, scilicet ut spiritus ejus salvus fieret; nec alium moralem, ut ipse alios vitaret, & ab aliis vitaretur. Tamen omisâ hac sententiâ veriùs est, ex factò D. Pauli, & ex dicto capite de manifesta, apertè probari in absentem, & ignorantem excommunicationem proferri posse, ut docuerunt Glossa in cap. Apostolica, verbo Probabilis, de cleric. excom. Host. ibi. num. 1. Anchar. num. 2. Covar. in cap. alma, 1. part. §. 10. num. 7. Ugolinus de censur. tabul. 1. cap. 9. §. 8. num. 1. Nec obstat consideratio P. Suarez, namque si Apostolus potuit Corinthum ita excommunicare absentem, ut censurâ non ligaretur, quousque ei nota fuisset, docuit etiam illum ignorantem excommunicare; & ita fecisse, magis suadent verba ipsius Apostoli, quæ satis innuunt Corinthum per excommunicationem jam traditum fuisse satanae, ut factum illud refertur in cap. quid crudele 44. cap. quos Christus, §. final. 23. quest. 4. quia ejus crimen erat ita notum, ut nulla tergiversatione celari possit, ut inquit D. Ambrosius, ibi. Oportet tamen ut justè in absentem, & ignorantem excommunicatio proferatur, quod prius legitima monitio præcedat; namque absens, & ignorans, si legitime prius communitus nolit relinquit, verè contumax redditur, & ut talis justè excommunicatur. Nec obstat textus in dict. cap. cum sit Romana, §. final. ibi: Irrequiritum. Nam eo verbo non significatur, Corinthum non monitum excommunicatum fuisse, sed non vocatum, quia talis vocatio in notoriis non est necessaria, ut explicant Glossa ibi, & Cujacius, Suarez dict. sect. 11. num. 1. Marius Alterius de censur. lib. 3. disput. 3. cap. 4. Ugolinus tabul. 1. cap. 18. num. 1. vers. 3. & ita Corinthum Apostolus monuit, licet postea non vocatum, sed irrequiritum excommunicavit, quia notorium erat illius peccatum. Suarez dict. sect. 11. num. 1. Balboa in cap. 1. de judic. num. 28. Quo modo etiam procedunt textus in dict. cap. de manifesta 2. quest. 1. cap. inter querelas 23. quest. 4. cap. eos qui, 32. quest. 5.

Sed supra traditæ assertioni obstat textus in cap. Guilifarius 23. quest. 4. ubi refertur, Silverium Pontificem excommunicasse Guilifarium Patricium, nullâ monitione præmissâ. Igitur quia non desideratur monitio, ut excommunicatio proferri possit. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Silverium Pontificem non excommunicasse Guilifarium Patricium, sed potius declarasse ipsum in excommunicationem incidisse, & ita excommunicatum.

9. Dissol-
vitur
dubi-
tandi
ratio.

10. Expo-
nitur
cap. Gu-
ilifari-
us 23.
9. 4. cap.
illud, de
cleric.
excom.

communicatum anathematizasse propter horrendum, & immane scelus capiendi, detinendique ipsum Pontificem, ut explicant Turrianus *pro epist. Clement. lib. 8. cap. 36.* Covar. *in cap. alma, 1. part. §. 8. num. 6.* Balboa *in cap. 10. de iudic. num. 42.* Etiam opponi solet textus *in cap. illud. de clerico excom. ibi: Non crediderat quod monitione premissa,* &c. Ex quibus deducitur, excommunicationem

absque monitione ritè prolatam fuisse. Ergo etiam monitione non premissa excommunicatio rectè profertur. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non agi de hac monitione præmittenda ante excommunicationem, sed demonstrationem quam facere tenetur, ubi de quoque delegatus ante exercitium suæ jurisdictionis, de qua *egi in cap. cum in iure peritus. de offic. deleg.*

CAPVT XLIX.

Honorius III. ^a Bononiensi Episcopo.

NOverit fraternitas tua, quod nos in Basilica Principis Apostolorum, præsentè Reverendissimo in Christo filio nostro Illustri Romanorum Imperatore, & semper Augusto in celebratione Missarum, postquam capiti suo imposuimus Imperii diadema, de consensu fratrum nostrorum, accensis ^b candelis excommunicavimus ex parte Dei omnipotentis, auctoritate quoque Apostolorum Petri & Pauli, & nostra omnes hæreticos utriusque sexus, quocumque nomine censeantur, & fautores, receptatores, & defensores eorum, necnon & qui de cætero servari fecerint ^c statuta edita, & consuetudines, vel potiùs abusiones introductas contra Ecclesiæ libertatem; & nisi ea de ^d capitularibus infra duos ^e menses post hujus publicationem sententiæ, secerint amoveri. Item excommunicavimus statutarios, scriptores statutorum ipsorum, necnon Potestates, Consules, & Rectores, & Consiliarios locorum, ubi de cætero hujusmodi statuta, vel consuetudines edita fuerint, vel servata, necnon & illos, qui secundùm ea capitularia præsumperint, judicare, vel in publicam formam scribere iudicata.

NOTÆ.

I. ^a *Bononiensi.*] Ita etiam legitur in quinta collectione. *sub hoc tit. de constit. cap. 2.* ex qua collectione restituo integram textum. In præsentè scribit Honorius Henrico Episcopo Bononiensi; nam cum ejus tempore Bononienses, Narnienses, Spoletani, & Ferratienses, assumpto vexillo libertatis contra Ecclesiam Romanam, & libertatem Ecclesiasticam varia statuta fecissent, ut refert Anonymus in vita Gregorij XI. ideo præsentem edidit constitutionem Honorius III. ut ea cassaret, & Fridericus Imperator statim ac coronatus fuit libertates Ecclesiæ restituit: quod privilegium refert Ughellius *tom. 2. Italia sacra. in serie Præfulum Ecclesiæ Bononiensis*: & ipso die inaugurationis suæ anno 1220. constitutionem edidit, quæ erat *in authent. cassu. Cod. de sacros. Eccles.* & in quinta compilatione *sub tit. de constit.* quâ Fridericus irrita esse jubet omnia statuta & consuetudines introductas contra Ecclesiæ libertatem. Ex qua constitutione lucem accipit præsens textus, ut jam notavit Petrus Marcha *lib. 2. concord. cap. 11. numer. 7.*

2. ^b *Candelis accensis.*] Iuxta solennitatem, quæ adhiberi solet in pronuntiatione anathematis, de qua *in c. non debent 11. quest. 3.* & in Concil. Lemo vic. 2. quâ usi fuerunt Innocentius IV. adversus Imperatorem Fridericum II. & in Concil. Lugdun. 4. & antea Alexander III. cum ageretur de pace inter ipsum, & Fridericum Oenobarbum, ut

refertur *in chron. Romualdi Salernitani*, ibi: *Papa excommunicavit eos, qui pacem infringebant; & sic hæc candela exstinguitur, sic eorum anima æterna visionis lumine priventur: cumque candela esset projecta de manibus, Imperator alta voce cum aliis, fiat exclamavit.* Plura de hoc ritu adducit Theophilus *tom. 1. 4. de literis monit. lib. 2.*

^c *Statuta.*] Similiter etiam de statutis à Pisanis editis scribit Honorius *in cap. gravem, hoc tit.* & latè de his statutis *egi in cap. Ecclesia, de constit.*

^d *Capitularibus.*] Capitulare est collectio capitulorum, qualis illa Ansegaisi est; & canones, ac leges appellati solent capitula. Lupus Ferrariensis *epist. 42. Canones eisdem sive ut vos vocatis, capitula.* Hadrianus Pontifex *ad Carolum Magn. epist. 3. Inter quæ edidit nobis capitulare adversum Synodum, quæ pro sacrarum Imaginum erectione in Nicana acta est.* Illustrat Gerard. Vossius *lib. 3. de vitis serm. cap. 3.* Etiam capitulare dicitur liber civitatis, in quo decreta, statuta, & consuetudines inseruntur; quo modo in præsentè capitularia accipiuntur, ut notarunt Glossa *in præsentè*, Cironius *in notis ad hunc textum.*

^e *Duos menses.*] Nam regulariter leges non obligant, nisi post promulgationem, & aliquod tempus elapsum, ut omnis ignorantia vitetur, *cap. non magnopere 3. ne clerici vel monachi, cap. cum infirmus 13. de penit. & remis. cap. 1. de concess. præbend. lib. 6. pluribus relatis illustrat Vela dissert. 45. num. 47.*